

Hans Fackelmann, fondator al Școlii timișorene de arhitectură și un simbol al orașului

1. Un nume poate mai puțin cunoscut, dar care înseamnă foarte mult pentru Timișoara, Hans Fackelmann

Nume scris cu litere de aur în istoria orașului. De el se leagă arhitectura postbelică nu doar din Vest ci din întreaga țară. Recenta expoziție „Hans Fackelmann”, organizată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură în spațiul ARChA, al Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Politehnica Timișoara, curatoriată de unul dintre discipolii acestuia, prof.dr.arh. Vlad Gaivoronschi, dar și lansarea filmului documentar „Fackelmann”, realizat de Grațian Găldău, premiat la Gala organizată de Uniunea Arhitecților din România la Teatrul Odeon, în cadrul Bienala Națională de Arhitectură 2025, constituie un bun prilej de a evoca personalitatea unuia dintre arhitecții-simbol ai Timișoarei și unul dintre fondatorii Școlii timișorene de arhitectură, transmite UPT.

Hans Fackelmann (1933–1979) este considerat unul dintre arhitecții esențiali ai Timișoarei și o figură de prim-plan a arhitecturii românești postbelice. Personalitatea sa s-a format într-o perioadă de tranziție culturală, între realismul socialist al anilor '50 și reînnoirea modernistă a deceniului următor. Ca profesor contribuie decisiv la întemeierea Școlii de Arhitectură din Timișoara, în cadrul Facultății de Construcții. Împreună cu artistul Ștefan Bertalan și inginerul Victor Gioncu, a creat un nucleu intelectual ce a inspirat generații întregi de studenți. Discret, cald și apropiat, încuraja dialogul și spiritul critic într-o lume de unde aceste valori ale libertății erau pe cale de dispariție.

Vârf de lance al arhitecturii timișorene

Timișoara aparține tradiției orașelor central-europene precum Novi Sad, Szeged, Zagreb, Ljubljana. Caracterul său cosmopolit și intercultural, alături de poziția geografică, au fost principalii factori care au generat un spirit avangardist din multiple puncte de vedere: cercetare științifică și tehnologii noi, arte, mentalități și stiluri de viață.

Acesta a fost contextul care a influențat noua Școală de Arhitectură și tinerii arhitecți care au venit să lucreze cu generațiile de studenți începând din 1970. Hans Fackelmann (1933–1979) face parte dintr-o generație de arhitecți care și-au început studiile de arhitectură la București, la Institutul „Ion Mincu”, sub influența realismului socialist impus, și au absolvit sub noul curent al stilului internațional promovat de Cezar Lăzărescu.

Ca profesor, a fondat, împreună cu alți colegi din generația sa, Școala de Arhitectură din Timișoara, ca departament în cadrul Facultății de Construcții. Privind în urmă, după aproape o jumătate de secol, este clar că Hans Fackelmann a fost o figură-cheie a arhitecturii românești postbelice și un vârf de lance al arhitecturii timișorene. A format un triunghi fundamental împreună cu marele artist Ștefan Bertalan și cu inginerul inspirat, Victor Gioncu, pentru școala de arhitectură aflată la început de drum.

Nu s-a considerat niciodată pe sine un exemplu sau un model obligatoriu de urmat. Cu o personalitate discretă, fără să impună rețete – așa cum s-a întâmplat în alte școli de arhitectură – a devenit, tocmai de aceea, un adevărat exemplu de urmat.

Profesorul

După absolvirea Liceului Moise Nicoară din Arad, Hans Fackelmann a urmat studiile de arhitectură la Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu din București între anii 1953 la 1958. După terminarea studiilor s-a angajat la Institutul de proiectare IPROTIM din Timișoara, activând până în 1970, când s-a transferat la Departamentul de Arhitectură și Sistemizare al Facultății de Construcții din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara.

„Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie” obișnuia să le spună studenților. Cei 90% negustorie însemnau, de fapt, felul său fermecător și cald de a fi și apropierea față de oameni, față de studenți. Niciodată arogant, pentru el proiectul și desenele nu erau la fel de importante ca actul creativ de construire. Pentru el, aceasta era esența, ca om și ca arhitect.

Studenții lucrau cu el și cu echipa lui în primii trei ani de atelier, iar el predă și teoria arhitecturii. Petrecea mult timp cu studenții seara târziu, în discuții nu doar despre arhitectură, ci și despre viață în sine. Sfaturile lui erau mereu raționale, funcționale, tipice pentru un arhitect inspirat de Gropius și Bauhaus, Mies etc., dar în același timp deschis către noile curente, către alte domenii. Polemiza creativ cu Bertalan, care era critic față de o abordare prea rațională, influențat fiind de Itten și Klee, tot din sfera Bauhaus, sau dezbătea cu vechiul său prieten Gioncu despre sinceritate și iluzie în arhitectură.

Arhitectul

Activitatea profesională a lui Hans Fackelmann ca arhitect poate fi împărțită în două perioade distincte: anii '60 și anii '70. În prima perioadă a lucrat împreună cu soția sa, Aurelia, la institutul socialist regional IPROTIM, unde erau adunați toți arhitecții și inginerii activi din regiunea Banat. În acea perioadă, profesia putea fi practică într-un mod relativ liberal doar în cazul proiectelor mici. Proiectele publice mari și complexe erau realizate de IPROTIM, un fel de „corporație” socialistă integrată, care reunea arhitecți, urbanisti, ingineri de structură și instalații, geotehnicieni, tehnicieni topografi, machetiști, tipografi, etc.

În anii '60, arhitectura, la fel ca întreaga cultură românească, trecea printr-un proces de reconstrucție, după mai bine de un deceniu de realism socialist. Tineri precum Hans Fackelmann, Sorin Gavra, Gheorghe Gârleanu, Geta Mocănel-Voia, Miloș Cristea, Ștefan Iojică, Haralambie Cocheci, Aurel Sârbu, Nicolae Dancu, erau aproape de finalul formării lor la Institutul de Arhitectură „ION MINCU” din București și trăiau schimbarea orchestrată de tânărul asistent Cezar Lăzărescu.

Alegerea lui Hans Fackelmann ca vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din România și participarea sa la Congresul UIA – Uniunea Internațională a Arhitecților – de la Paris din 1965 au marcat începutul celei de-a doua și, din păcate, ultima perioadă a vieții sale.

Moștenirea

Universitatea din Timișoara – prima lucrare de interes public a lui Fackelmann – este concepută ca un complex semi-pavilionar, unde ritmul traveelor asigură „muzicalitatea” ansamblului și transmite, totodată, lecția importanței senzoriale a materialității, precum și pe cea a spațiului intermediar generos – intrarea acoperită și pasajul de sub corpul de clădire destinat bibliotecii, parțial pe „piloți”.

Un alt proiect tipic și important al perioadei anilor '60 pentru Fackelmann este Școala de Muzică din Timișoara. Auditoriul său, cu aproape 300 de locuri, a fost definit drept „o capodoperă” de Yehudi Menuhin după concertul său susținut acolo, pentru acustica excepțională, apreciată ca fiind cea mai bună din Europa. La începutul existenței sale, în 1970, școala găzduia și seri de sâmbătă cu concerte rock, în foaier sau în curtea interioară.

Anii '70 au însemnat pentru Hans Fackelmann și noi provocări profesionale ca arhitect creativ. După aproape cincizeci de ani, Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova (1972–1976) se dovedește a fi una dintre cele mai importante capodopere ale arhitecturii românești din ultimul secol. Este rezultatul unei sinergii creative totale între arhitect și inginerul structurist Victor Gioncu, precum și sculptorul Peter Jecza, găzduind friza inspirată pictată de Gabriel Popa. Ansamblul semi-pavilionar, situat la poalele unui deal, oferă o compoziție sculpturală din beton aparent a navei principale a bisericii, turnul-clopotniță independent și extensia parterului cu accentul capelei private a preotului.

Mihai Opreș, un curajos istoric al arhitecturii și dezvoltării urbane din Timișoara și discipol al lui Fackelmann, consideră că poate ultimul său proiect – pe care nu a apucat să-l vadă finalizat și care a fost dus la capăt de soția sa, Aurelia – Biserica Catolică din Dumbrăvița, este adevărata sa capodoperă. O clădire care definește din nou o curte interioară și integrează, încă o dată, lucrările sculptorului și prietenului său Peter Jecza.

Un proiect extraordinar al arhitectului Hans Fackelmann, rămas neconstruit, este cel al Bisericii Metodiste din Chișoda. Proiectul, finalizat în 1977, a fost realizat în contextul unui concurs de arhitectură pentru noua biserică, dar, din cauza unor probleme financiare, a rămas doar pe hârtie și nu a fost niciodată construit.

Hans Fackelmann se află pe o listă restrânsă și selectă de arhitecți care s-au opus politicii lui Ceaușescu privind demolările de biserici după cutremurul din 1977. Datorită faptului că a realizat un proiect pentru Centrul Bucureștiului și pentru că era un arhitect respectat, el a avut curajul de a-i adresa direct o întrebare lui Nicolae Ceaușescu: „de ce ați permis demolarea Bisericii Enei?”. Părerea exprimată atunci de el a fost că „în vremuri ca acestea trebuie să vorbești ca ei, dar să faci ca tine”. Însă, în fața dictatorului, după demolarea primelor biserici ortodoxe din București, Hans Fackelmann nu a mai putut respecta acel principiu. Unii consideră că această intervenție a fost condamnarea sa la moarte – nu a fost tratat corespunzător pentru boala de ficat de care suferea și nu i s-a permis să călătorească într-o țară occidentală pentru tratament adecvat.

A fost o nedreptate faptul că proiectele destinate educației, coordonate de arhitectul Hans Fackelmann, au fost parțial omise din istoriile arhitecturii românești postbelice. Cu un Premiu Național, Universitatea de Vest din Timișoara rămâne prima sa capodoperă și se află pe lista Creatorilor Remarcabili de Patrimoniu Construit din

România, alături de Biserica Catolică din Orșova, considerată de el cea mai importantă și cea mai iubită lucrare a sa.

În urma lui a rămas o Școală de Arhitectură curajoasă la Timișoara, care și-a expus proiectele în anul următor morții sale la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București, într-o expoziție cu ecouri largi. La peste cincizeci de ani de la înființare, spiritul Școlii de Arhitectură din Timișoara păstrează încă o flacără vie, ceva din acest arhitect mereu tânăr care s-a stins din viață prematur, la mai puțin de 46 de ani.

2. [Hans Fackelmann, profesor UPT și fondator al Școlii timișorene de arhitectură, un simbol al orașului](#)

Recenta expoziție „Hans Fackelmann”, organizată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură în spațiul ARChA, al Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Politehnica Timișoara, curatoriată de unul dintre discipolii acestuia, prof.dr.arh. Vlad Gaivoronschi, dar și lansarea filmului documentar „Fackelmann”, realizat de Grațian Gâldău, premiat la Gala organizată de Uniunea Arhitecților din România la Teatrul Odeon, în cadrul Bienala Națională de Arhitectură 2025, constituie un bun prilej de a evoca personalitatea unuia dintre arhitecții-simbol ai Timișoarei și unul dintre fondatorii Școlii timișorene de arhitectură, transmite UPT.

Hans Fackelmann (1933–1979) este considerat unul dintre arhitecții esențiali ai Timișoarei și o figură de prim-plan a arhitecturii românești postbelice. Personalitatea sa s-a format într-o perioadă de tranziție culturală, între realismul socialist al anilor '50 și reînnoirea modernistă a deceniului următor. Ca profesor contribuie decisiv la întemeierea Școlii de Arhitectură din Timișoara, în cadrul Facultății de Construcții. Împreună cu artistul Ștefan Bertalan și inginerul Victor Gioncu, a creat un nucleu intelectual ce a inspirat generații întregi de studenți. Discret, cald și apropiat, încuraja dialogul și spiritul critic într-o lume de unde aceste valori ale libertății erau pe cale de dispariție.

Vârf de lance al arhitecturii timișorene

Timișoara aparține tradiției orașelor central-europene precum Novi Sad, Szeged, Zagreb, Ljubljana. Caracterul său cosmopolit și intercultural, alături de poziția geografică, au fost principalii factori care au generat un spirit avangardist din multiple puncte de vedere: cercetare științifică și tehnologii noi, arte, mentalități și stiluri de viață.

Acesta a fost contextul care a influențat noua Școală de Arhitectură și tinerii arhitecți care au venit să lucreze cu generațiile de studenți începând din 1970. Hans Fackelmann (1933-1979) face parte dintr-o generație de arhitecți care și-au început studiile de arhitectură la București, la Institutul „Ion Mincu”, sub influența realismului socialist impus, și au absolvit sub noul curent al stilului internațional promovat de Cezar Lăzărescu.

Ca profesor, a fondat, împreună cu alți colegi din generația sa, Școala de Arhitectură din Timișoara, ca departament în cadrul Facultății de Construcții. Privind în urmă, după aproape o jumătate de secol, este clar că Hans Fackelmann a fost o figură-cheie a arhitecturii românești postbelice și un vârf de lance al arhitecturii

timișorene. A format un triunghi fundamental împreună cu marele artist Ștefan Bertalan și cu inginerul inspirat, Victor Gioncu, pentru școala de arhitectură aflată la început de drum.

Nu s-a considerat niciodată pe sine un exemplu sau un model obligatoriu de urmat. Cu o personalitate discretă, fără să impună rețete – așa cum s-a întâmplat în alte școli de arhitectură – a devenit, tocmai de aceea, un adevărat exemplu de urmat.

Profesorul

După absolvirea Liceului Moise Nicoară din Arad, Hans Fackelmann a urmat studiile de arhitectură la Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu din București între anii 1953 la 1958. După terminarea studiilor s-a angajat la Institutul de proiectare IPROTIM din Timișoara, activând până în 1970, când s-a transferat la Departamentul de Arhitectură și Sistemizare al Facultății de Construcții din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara.

„Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie” obișnuia să le spună studenților. Cei 90% negustorie însemnau, de fapt, felul său fermecător și cald de a fi și apropierea față de oameni, față de studenți. Niciodată arogant, pentru el proiectul și desenele nu erau la fel de importante ca actul creativ de construire. Pentru el, aceasta era esența, ca om și ca arhitect.

Studenții lucrau cu el și cu echipa lui în primii trei ani de atelier, iar el predă și teoria arhitecturii. Petrecea mult timp cu studenții seara târziu, în discuții nu doar despre arhitectură, ci și despre viață în sine. Sfaturile lui erau mereu raționale, funcționale, tipice pentru un arhitect inspirat de Gropius și Bauhaus, Mies etc., dar în același timp deschis către noile curente, către alte domenii. Polemiza creativ cu Bertalan, care era critic față de o abordare prea rațională, influențat fiind de Itten și Klee, tot din sfera Bauhaus, sau dezbătea cu vechiul său prieten Gioncu despre sinceritate și iluzie în arhitectură.

Arhitectul

Activitatea profesională a lui Hans Fackelmann ca arhitect poate fi împărțită în două perioade distincte: anii '60 și anii '70. În prima perioadă a lucrat împreună cu soția sa, Aurelia, la institutul socialist regional IPROTIM, unde erau adunați toți arhitecții și inginerii activi din regiunea Banat. În acea perioadă, profesia putea fi practică într-un mod relativ liberal doar în cazul proiectelor mici. Proiectele publice mari și complexe erau realizate de IPROTIM, un fel de „corporație” socialistă integrată, care reunea arhitecți, urbanisti, ingineri de structură și instalații, geotehnicieni, tehnicieni topografi, machetiști, tipografi, etc.

În anii '60, arhitectura, la fel ca întreaga cultură românească, trecea printr-un proces de reconstrucție, după mai bine de un deceniu de realism socialist. Tineri precum Hans Fackelmann, Sorin Gavra, Gheorghe Gârleanu, Geta Mocănel-Voia, Miloș Cristea, Ștefan Iojiță, Haralambie Cocheci, Aurel Sârbu, Nicolae Dancu, erau aproape de finalul formării lor la Institutul de Arhitectură „ION MINCU” din București și trăiau schimbarea orchestrată de tânărul asistent Cezar Lăzărescu.

Alegerea lui Hans Fackelmann ca vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din România și participarea sa la Congresul UIA – Uniunea Internațională a Arhitecților – de la Paris din 1965 au marcat începutul celei de-a doua și, din păcate, ultima perioadă a vieții sale.

Moștenirea

Universitatea din Timișoara – prima lucrare de interes public a lui Fackelmann – este concepută ca un complex semi-pavilionar, unde ritmul traveelor asigură „muzicalitatea” ansamblului și transmite, totodată, lecția importanței senzoriale a materialității, precum și pe cea a spațiului intermediar generos – intrarea acoperită și pasajul de sub corpul de clădire destinat bibliotecii, parțial pe „piloți”.

Un alt proiect tipic și important al perioadei anilor '60 pentru Fackelmann este Școala de Muzică din Timișoara. Auditoriul său, cu aproape 300 de locuri, a fost definit drept „o capodoperă” de Yehudi Menuhin după concertul său susținut acolo, pentru acustica excepțională, apreciată ca fiind cea mai bună din Europa. La începutul existenței sale, în 1970, școala găzduia și seri de sâmbătă cu concerte rock, în foaier sau în curtea interioară.

Anii '70 au însemnat pentru Hans Fackelmann și noi provocări profesionale ca arhitect creativ. După aproape cincizeci de ani, Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova (1972–1976) se dovedește a fi una dintre cele mai importante capodopere ale arhitecturii românești din ultimul secol. Este rezultatul unei sinergii creative totale între arhitect și inginerul structurist Victor Gioncu, precum și sculptorul Peter Jecza, găzduind friza inspirată pictată de Gabriel Popa. Ansamblul semi-pavilionar, situat la poalele unui deal, oferă o compoziție sculpturală din beton aparent a navei principale a bisericii, turnul-clopotniță independent și extensia parterului cu accentul capelei private a preotului.

Mihai Opreș, un curajos istoric al arhitecturii și dezvoltării urbane din Timișoara și discipol al lui Fackelmann, consideră că poate ultimul său proiect – pe care nu a apucat să-l vadă finalizat și care a fost dus la capăt de soția sa, Aurelia – Biserica Catolică din Dumbrăvița, este adevărata sa capodoperă. O clădire care definește din nou o curte interioară și integrează, încă o dată, lucrările sculptorului și prietenului său Peter Jecza.

Un proiect extraordinar al arhitectului Hans Fackelmann, rămas neconstruit, este cel al Bisericii Metodiste din Chișoda. Proiectul, finalizat în 1977, a fost realizat în contextul unui concurs de arhitectură pentru noua biserică, dar, din cauza unor probleme financiare, a rămas doar pe hârtie și nu a fost niciodată construit.

Hans Fackelmann se află pe o listă restrânsă și selectă de arhitecți care s-au opus politicii lui Ceaușescu privind demolările de biserici după cutremurul din 1977. Datorită faptului că a realizat un proiect pentru Centrul Bucureștiului și pentru că era un arhitect respectat, el a avut curajul de a-i adresa direct o întrebare lui Nicolae Ceaușescu: „de ce ați permis demolarea Bisericii Enei?”. Părerea exprimată atunci de el a fost că „în vremuri ca acestea trebuie să vorbești ca ei, dar să faci ca tine”. Însă, în fața dictatorului, după demolarea primelor biserici ortodoxe din București, Hans Fackelmann nu a mai putut respecta acel principiu. Unii consideră că această intervenție a fost condamnarea sa la moarte – nu a fost tratat corespunzător pentru boala de ficat de care suferea și nu i s-a permis să călătorească într-o țară occidentală pentru tratament adecvat.

A fost o nedreptate faptul că proiectele destinate educației, coordonate de arhitectul Hans Fackelmann, au fost parțial omise din istoriile arhitecturii românești postbelice. Cu un Premiu Național, Universitatea de Vest din Timișoara rămâne prima sa capodoperă și se află pe lista Creatorilor Remarcabili de Patrimoniu Construit din România, alături de Biserica Catolică din Orșova, considerată de el cea mai importantă și cea mai iubită lucrare a sa.

În urma lui a rămas o Școală de Arhitectură curajoasă la Timișoara, care și-a expus proiectele în anul următor morții sale la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București, într-o expoziție cu ecouri largi. La peste cincizeci de ani de la înființare, spiritul Școlii de Arhitectură din Timișoara păstrează încă o flacăra vie, ceva din acest arhitect mereu tânăr care s-a stins din viață prematur, la mai puțin de 46 de ani.

3. [Hans Fackelmann – fondatorul unei școli de gândire arhitecturală și spiritul vizionar al Timișoarei](#)

Într-un moment de recunoaștere târzie, dar profund meritată, arhitectul Hans Fackelmann (1933–1979) a fost readus în atenția publicului printr-o expoziție omagială și un film documentar dedicat vieții și operei sale.

Evenimentele s-au desfășurat sub egida Bienalei Naționale de Arhitectură 2025, în spațiul ARChA al Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Politehnica Timișoara. Expoziția, curatoriată de prof. dr. arh. Vlad Gaivoronschi, discipol direct al maestrului, și documentarul realizat de Grațian Gâldău, premiat la Gala UAR de la Teatrul Odeon, confirmă încă o dată rolul fundamental al lui Hans Fackelmann în definirea arhitecturii timișorene și în formarea unei școli autentice de gândire și creație arhitecturală în România.

Un vizionar discret, dar esențial

Hans Fackelmann a fost un arhitect de excepție și un pedagog cu vocație, un formator de conștiințe și un intelectual care a înțeles că arhitectura înseamnă, înainte de toate, dialog: între om și spațiu, între cultură și materie, între rațiune și sensibilitate.

Într-o perioadă de profundă transformare – între realismul socialist al anilor '50 și modernismul revigorat al deceniilor următoare – Fackelmann devine un reper de echilibru și viziune. Nu a căutat niciodată să impună rețete, dar a devenit, tocmai prin discreție și profunzime, un exemplu autentic pentru generațiile de studenți pe care le-a inspirat. Împreună cu Ștefan Bertalan și Victor Gioncu, formează un triumvirat fondator al Școlii timișorene de arhitectură, ale cărei ecouri se simt până astăzi.

O școală în jurul unei idei: arhitectura ca formă de viață

Spiritul Timișoarei – cosmopolit, central-european, deschis către inovație – a fost contextul ideal pentru nașterea unei școli de arhitectură diferite. Începând din anii 1970, Fackelmann și colegii săi creează la Politehnica din Timișoara un nucleu în care creativitatea, analiza critică și respectul față de valoarea umană stau la baza formării profesionale.

„Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie”, spunea adesea Fackelmann, într-o definiție care ascunde mai degrabă modestia și umorul său subtil decât un cinism profesional. Pentru el, „negustoria” era despre rigoare, implicare, empatie – ingrediente ale unei profesii care nu poate exista fără o profundă înțelegere a omului.

Lucrările semnate de Hans Fackelmann poartă amprenta unei gândiri arhitecturale mature, echilibrate, dar și profund sensibile la detaliu și atmosferă. Universitatea de Vest din Timișoara, un ansamblu semi-pavilionar în care ritmul traveelor construiește un discurs arhitectural cu valoare muzicală, rămâne una dintre primele sale capodopere. Școala de Muzică din Timișoara, apreciată pentru acustica sa excepțională de însuși Yehudi Menuhin, și-a câștigat renumele internațional.

Însă apogeul expresiei sale creative este, fără îndoială, Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova, o lucrare de referință în arhitectura sacră românească a secolului XX, realizată în colaborare cu inginerul Victor Gioncu și sculptorul Peter Jecza. Ansamblul, marcat de o poetică a materialului și a luminii, dovedește în mod strălucit sinteza dintre rațional și spiritual – o temă recurentă în opera lui Fackelmann.

Un destin frânt, o moștenire vie

Hans Fackelmann s-a stins din viață în 1979, la mai puțin de 46 de ani, în împrejurări marcate de tăcerea și tensiunea regimului comunist. Se numără printre puținii arhitecți români care au avut curajul să critice public demolările bisericilor din București după cutremurul din 1977, o atitudine care i-ar fi atras, spun unii, o condamnare tăcută. Fără a-i fi permisă călătoria în Occident pentru tratament medical, vocea sa s-a stins, dar ecoul său persistă.

Lăsând în urmă o moștenire construită – clădiri, idei, oameni – Hans Fackelmann a contribuit esențial la definirea unei identități arhitecturale în Timișoara și în România. Într-o istorie adesea nedreaptă cu valorile autentice, numele său revine astăzi acolo unde îi este locul: între marile spirite ale arhitecturii românești postbelice.

Expoziția „Hans Fackelmann” poate fi vizitată în spațiul ARChA al Facultății de Arhitectură din Timișoara până la finalul lunii octombrie. Documentarul omonim, regizat de Grațian Găldău, este disponibil spre vizionare în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură 2025.

4. [Hans Fackelmann, fondator al școlii timișorene de arhitectură și un simbol al orașului](#)

Recenta expoziție „Hans Fackelmann”, organizată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură în spațiul ARChA, al Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Politehnica Timișoara, curatoriată de unul dintre discipolii acestuia, prof.dr.arh. Vlad Gaivoronschi, dar și lansarea filmului documentar „Fackelmann”, realizat de Grațian Găldău, premiat la Gala organizată de Uniunea Arhitecților din România la Teatrul Odeon, în cadrul Bienala Națională de Arhitectură 2025, constituie un bun prilej de a evoca

personalitatea unuia dintre arhitecții-simbol ai Timișoarei și unul dintre fondatorii Școlii timișorene de arhitectură.

Hans Fackelmann (1933–1979) este considerat unul dintre arhitecții esențiali ai Timișoarei și o figură de prim-plan a arhitecturii românești postbelice. Personalitatea sa s-a format într-o perioadă de tranziție culturală, între realismul socialist al anilor '50 și reînnoirea modernistă a deceniului următor. Ca profesor contribuie decisiv la întemeierea Școlii de Arhitectură din Timișoara, în cadrul Facultății de Construcții. Împreună cu artistul Ștefan Bertalan și inginerul Victor Gioncu, a creat un nucleu intelectual ce a inspirat generații întregi de studenți. Discret, cald și apropiat, încuraja dialogul și spiritul critic într-o lume de unde aceste valori ale libertății erau pe cale de dispariție.

Vârf de lance al arhitecturii timișorene

Timișoara aparține tradiției orașelor central-europene precum Novi Sad, Szeged, Zagreb, Ljubljana. Caracterul său cosmopolit și intercultural, alături de poziția geografică, au fost principalii factori care au generat un spirit avangardist din multiple puncte de vedere: cercetare științifică și tehnologii noi, arte, mentalități și stiluri de viață.

Acesta a fost contextul care a influențat noua Școală de Arhitectură și tinerii arhitecți care au venit să lucreze cu generațiile de studenți începând din 1970. Hans Fackelmann (1933–1979) face parte dintr-o generație de arhitecți care și-au început studiile de arhitectură la București, la Institutul „Ion Mincu”, sub influența realismului socialist impus, și au absolvit sub noul curent al stilului internațional promovat de Cezar Lăzărescu.

Ca profesor, a fondat, împreună cu alți colegi din generația sa, Școala de Arhitectură din Timișoara, ca departament în cadrul Facultății de Construcții. Privind în urmă, după aproape o jumătate de secol, este clar că Hans Fackelmann a fost o figură-cheie a arhitecturii românești postbelice și un vârf de lance al arhitecturii timișorene. A format un triunghi fundamental împreună cu marele artist Ștefan Bertalan și cu inginerul inspirat, Victor Gioncu, pentru școala de arhitectură aflată la început de drum.

Nu s-a considerat niciodată pe sine un exemplu sau un model obligatoriu de urmat. Cu o personalitate discretă, fără să impună rețete – așa cum s-a întâmplat în alte școli de arhitectură – a devenit, tocmai de aceea, un adevărat exemplu de urmat.

Profesorul

După absolvirea Liceului Moise Nicoară din Arad, Hans Fackelmann a urmat studiile de arhitectură la Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu din București între anii 1953 la 1958. După terminarea studiilor s-a angajat la Institutul de proiectare IPROTIM din Timișoara, activând până în 1970, când s-a transferat la Departamentul de Arhitectură și Sistematizare al Facultății de Construcții din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara.

„Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie” obișnuia să le spună studenților. Cei 90% negustorie însemnau, de fapt, felul său fermecător și cald de a fi și apropierea față de oameni, față de studenți. Niciodată arogant, pentru

el proiectul și desenele nu erau la fel de importante ca actul creativ de construire. Pentru el, aceasta era esența, ca om și ca arhitect.

Studentii lucrau cu el și cu echipa lui în primii trei ani de atelier, iar el predă și teoria arhitecturii. Petrecea mult timp cu studenții seara târziu, în discuții nu doar despre arhitectură, ci și despre viață în sine. Sfaturile lui erau mereu raționale, funcționale, tipice pentru un arhitect inspirat de Gropius și Bauhaus, Mies etc., dar în același timp deschis către noile curente, către alte domenii. Polemiza creativ cu Bertalan, care era critic față de o abordare prea rațională, influențat fiind de Itten și Klee, tot din sfera Bauhaus, sau dezbătea cu vechiul său prieten Gioncu despre sinceritate și iluzie în arhitectură.

Arhitectul

Activitatea profesională a lui Hans Fackelmann ca arhitect poate fi împărțită în două perioade distincte: anii '60 și anii '70. În prima perioadă a lucrat împreună cu soția sa, Aurelia, la institutul socialist regional IPROTIM, unde erau adunați toți arhitecții și inginerii activi din regiunea Banat. În acea perioadă, profesia putea fi practică într-un mod relativ liberal doar în cazul proiectelor mici. Proiectele publice mari și complexe erau realizate de IPROTIM, un fel de „corporație” socialistă integrată, care reunea arhitecți, urbanisti, ingineri de structură și instalații, geotehnicieni, tehnicieni topografi, machetiști, tipografi, etc.

În anii '60, arhitectura, la fel ca întreaga cultură românească, trecea printr-un proces de reconstrucție, după mai bine de un deceniu de realism socialist. Tineri precum Hans Fackelmann, Sorin Gavra, Gheorghe Gârleanu, Geta Mocănel-Voia, Miloș Cristea, Ștefan Iojică, Haralambie Cocheci, Aurel Sârbu, Nicolae Dancu, erau aproape de finalul formării lor la Institutul de Arhitectură „ION MINCU” din București și trăiau schimbarea orchestrată de tânărul asistent Cezar Lăzărescu.

Alegerea lui Hans Fackelmann ca vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din România și participarea sa la Congresul UIA – Uniunea Internațională a Arhitecților – de la Paris din 1965 au marcat începutul celei de-a doua și, din păcate, ultima perioadă a vieții sale.

Moștenirea

Universitatea din Timișoara – prima lucrare de interes public a lui Fackelmann – este concepută ca un complex semi-pavilionar, unde ritmul traveelor asigură „muzicalitatea” ansamblului și transmite, totodată, lecția importanței senzoriale a materialității, precum și pe cea a spațiului intermediar generos – intrarea acoperită și pasajul de sub corpul de clădire destinat bibliotecii, parțial pe „piloți”.

Un alt proiect tipic și important al perioadei anilor '60 pentru Fackelmann este Școala de Muzică din Timișoara. Auditoriul său, cu aproape 300 de locuri, a fost definit drept „o capodoperă” de Yehudi Menuhin după concertul său susținut acolo, pentru acustica excepțională, apreciată ca fiind cea mai bună din Europa. La începutul existenței sale, în 1970, școala găzduia și seri de sâmbătă cu concerte rock, în foaier sau în curtea interioară.

Anii '70 au însemnat pentru Hans Fackelmann și noi provocări profesionale ca arhitect creativ. După aproape cincizeci de ani, Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova (1972–1976) se dovedește a fi una dintre cele mai importante capodopere ale arhitecturii românești din ultimul secol. Este rezultatul unei sinergii creative totale între arhitect și inginerul structurist Victor Gioncu, precum și sculptorul Peter Jecza, găzduind friza inspirată pictată de Gabriel Popa. Ansamblul semi-pavilionar, situat la poalele unui deal, oferă o compoziție sculpturală din beton aparent a navei principale a bisericii, turnul-clopotniță independent și extensia parterului cu accentul capelei private a preotului.

Mihai Oprea, un curajos istoric al arhitecturii și dezvoltării urbane din Timișoara și discipol al lui Fackelmann, consideră că poate ultimul său proiect – pe care nu a apucat să-l vadă finalizat și care a fost dus la capăt de soția sa, Aurelia – Biserica Catolică din Dumbrăvița, este adevărata sa capodoperă. O clădire care definește din nou o curte interioară și integrează, încă o dată, lucrările sculptorului și prietenului său Peter Jecza.

Un proiect extraordinar al arhitectului Hans Fackelmann, rămas neconstruit, este cel al Bisericii Metodiste din Chișoda. Proiectul, finalizat în 1977, a fost realizat în contextul unui concurs de arhitectură pentru noua biserică, dar, din cauza unor probleme financiare, a rămas doar pe hârtie și nu a fost niciodată construit.

Hans Fackelmann se află pe o listă restrânsă și selectă de arhitecți care s-au opus politicii lui Ceaușescu privind demolările de biserici după cutremurul din 1977. Datorită faptului că a realizat un proiect pentru Centrul Bucureștiului și pentru că era un arhitect respectat, el a avut curajul de a-i adresa direct o întrebare lui Nicolae Ceaușescu: „de ce ați permis demolarea Bisericii Enei?”. Păreră exprimată atunci de el a fost că „în vremuri ca acestea trebuie să vorbești ca ei, dar să faci ca tine”. Însă, în fața dictatorului, după demolarea primelor biserici ortodoxe din București, Hans Fackelmann nu a mai putut respecta acel principiu. Unii consideră că această intervenție a fost condamnarea sa la moarte – nu a fost tratat corespunzător pentru boala de ficat de care suferea și nu i s-a permis să călătorească într-o țară occidentală pentru tratament adecvat.

A fost o nedreptate faptul că proiectele destinate educației, coordonate de arhitectul Hans Fackelmann, au fost parțial omise din istoriile arhitecturii românești postbelice. Cu un Premiu Național, Universitatea de Vest din Timișoara rămâne prima sa capodoperă și se află pe lista Creatorilor Remarcabili de Patrimoniu Construit din România, alături de Biserica Catolică din Orșova, considerată de el cea mai importantă și cea mai iubită lucrare a sa. În urma lui a rămas o Școală de Arhitectură curajoasă la Timișoara, care și-a expus proiectele în anul următor morții sale la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București, într-o expoziție cu ecouri largi. La peste cincizeci de ani de la înființare, spiritul Școlii de Arhitectură din Timișoara păstrează încă o flacără vie, ceva din acest arhitect mereu tânăr care s-a stins din viață prematur, la mai puțin de 46 de ani.

5. [Descoperă Moștenirea Vizionară a Arhitectului Hans Fackelmann – Fondator al Școlii de Arhitectură din Timișoara și Simbol al Arhitecturii Românești Postbelice](#)

Hans Fackelmann, fondator al Școlii timișorene de arhitectură și simbol al orașului. O serie de evenimente recente readuce în atenția publicului figura marcantă a arhitectului Hans Fackelmann (1933–1979), unul dintre

fondatorii Școlii de Arhitectură din Timișoara și o personalitate definitorie pentru arhitectura românească postbelică. Expoziția „Hans Fackelmann”, organizată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură în spațiul ARChA al Facultății de Arhitectură și Urbanism a Universității Politehnica Timișoara, curatoriată de prof. dr. arh. Vlad Gaivoronschi – discipol al său – și lansarea filmului documentar „Fackelmann”, realizat de Grațian Gâldău, distins cu premiu la Gala Uniunii Arhitecților din România, sunt prilejuri semnificative pentru evocarea unui arhitect emblematic al Timișoarei.

Arhitectul unei școli și al unui oraș

Hans Fackelmann s-a format și a activat într-o perioadă de profundă tranziție culturală, între realismul socialist al anilor '50 și deschiderea modernistă a deceniului următor. A studiat arhitectura între 1953–1958 la Universitatea de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” din București, absolvind în perioada în care curentul modernist începea să câștige teren, sub influența lui Cezar Lăzărescu.

După absolvire, a lucrat până în 1970 la institutul regional de proiectare IPROTIM din Timișoara. Apoi, s-a alăturat corpului profesoral al Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara, în cadrul Departamentului de Arhitectură și Sistematizare al Facultății de Construcții. Aici a contribuit decisiv la fondarea Școlii de Arhitectură din Timișoara.

Alături de artistul Ștefan Bertalan și inginerul Victor Gioncu, Fackelmann a creat un nucleu intelectual care a influențat formarea generațiilor de arhitecți timișoreni. Spiritul lor de colaborare, deschiderea către dialog și libertatea gândirii critice au constituit o rezistență culturală în fața constrângerilor ideologice ale vremii.

Profesorul: mentorul discret, dar esențial

Pentru Hans Fackelmann, arhitectura însemna mai mult decât tehnică și estetică. „Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie”, le spunea adesea studenților. Prin „negustorie” înțelegea, de fapt, empatie, înțelepciune, comunicare și dedicare față de oameni.

Studenții lucrau cu el în primii trei ani de atelier și îl urmăreau cu admirație predând teoria arhitecturii. Era apropiat, prezent, implicat. Discuțiile cu studenții se prelungeau până seara târziu, atingând teme care depășeau arhitectura – despre viață, idealuri, cultură.

Pasionat de ideile modernismului internațional, influențat de Walter Gropius și Mies van der Rohe, dar și deschis către noi tendințe și dialog interdisciplinar, polemiza constructiv cu Bertalan și discuta profund cu Gioncu despre adevăr și iluzie în arhitectură.

Arhitectul: între viziune și concretețe Activitatea profesională a lui Fackelmann poate fi împărțită în două perioade: anii '60 – marcată de colaborarea cu IPROTIM – și anii '70, în care s-a afirmat ca arhitect vizionar, cu proiecte majore care au influențat profund arhitectura contemporană din România.

În anii '60, alături de soția sa, Aurelia, a realizat primele sale proiecte în cadrul IPROTIM, într-un sistem de lucru integrat tipic epocii, care reunea arhitecți, ingineri și specialiști tehnici. În această perioadă, proiectul său pentru

Universitatea de Vest din Timișoara se distinge prin echilibrul dintre compoziție și funcționalitate. Ansamblul semi-pavilionar, ritmat de travee, pune în valoare spațiile intermediare și materialitatea expresivă.

Un alt proiect emblematic este Școala de Muzică din Timișoara, al cărei auditoriu, cu o acustică remarcabilă, a fost descris de Yehudi Menuhin ca fiind „o capodoperă”. La începutul anilor '70, școala a găzduit și concerte rock, devenind un important spațiu cultural al orașului.

Capodopera lui rămâne însă Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova (1972–1976), realizată împreună cu inginerul Victor Gioncu și sculptorul Peter Jecza. Aceasta se remarcă prin compoziția sculpturală a volumelor, prin forța expresivă a betonului aparent și prin armonia dintre arhitectură, artă și peisaj.

O moștenire vie: vocația de a construi sens

Printre proiectele importante se numără și Biserica Catolică din Dumbrăvița – considerată de istoricul Mihai Oprea, discipol al lui Fackelmann, ca fiind adevărata sa capodoperă – finalizată de soția sa, Aurelia. De asemenea, proiectul neconstruit al Bisericii Metodiste din Chișoda (1977) rămâne o mărturie a viziunii sale inovatoare.

În anii de după cutremurul din 1977, Hans Fackelmann s-a numărat printre puținii arhitecți care s-au opus deschis demolărilor bisericilor ordonate de regimul Ceaușescu. A avut curajul de a întreba direct: „De ce ați permis demolarea Bisericii Enei?”. Această poziție l-a izolat politic și, potrivit unora, i-a grăbit sfârșitul: nu i s-a permis accesul la tratament medical adecvat într-o țară occidentală, în ciuda bolii de ficat de care suferea.

Recunoaștere postumă și un spirit care continuă

Deși o parte dintre proiectele sale educaționale au fost ignorate de istoriile arhitecturii românești, Universitatea de Vest din Timișoara – distinsă cu Premiul Național – rămâne una dintre capodoperele sale și este inclusă pe lista Creatorilor Remarcabili de Patrimoniu Construit din România. Biserica din Orșova este, în ochii lui, lucrarea cea mai importantă și mai iubită.

Moștenirea sa este reflectată în continuitatea spiritului Școlii de Arhitectură din Timișoara, care, la un an după moartea lui, a organizat o expoziție la Institutul „Ion Mincu” din București, cu ecouri largi în lumea arhitecturii. La peste 50 de ani de la înființare, această școală păstrează flacăra unui arhitect care s-a stins prea devreme, la doar 46 de ani, dar care a lăsat o amprentă profundă asupra unei generații și a unui oraș.

Despre Universitatea Politehnică Timișoara

Înființată prin Decret Regal semnat de Regele Ferdinand la 11 noiembrie 1920, Universitatea Politehnică Timișoara (www.upt.ro) este cea mai veche instituție de învățământ superior din vestul țării. Universitate de cercetare avansată și educație, UPT este recunoscută național și internațional prin activitatea cadrelor didactice, a academicienilor și a celor peste 140.000 de absolvenți care i-au dus renumele în întreaga lume. Cele 10 facultăți oferă programe pentru aproximativ 13.500 de studenți, într-un mediu educațional solid și inovator.

UPT face parte din consorțiul european E³UDRES² – Engaged and Entrepreneurial European University as Driver for European Smart and Sustainable Regions, o inițiativă

6. [Hans Fackelmann, fondator al Școlii timișorene de arhitectură, omagiat!](#)

Personalitatea arhitectului Hans Fackelmann, considerat un simbol al Timișoarei și unul dintre fondatorii Școlii timișene de arhitectură, a fost omagiată recent prin expoziția care îi poartă numele, organizată la Facultatea de Arhitectură și Urbanism din cadrul UPT, și prin filmul documentar Fackelmann, realizat de Grațian Găldău, premiat la Gala Uniunii Arhitecților din România.

Profesor și arhitect de excepție, Fackelmann a format generații de studenți prin spiritul său liber și deschiderea către dialog și inovație.

Printre cele mai importante lucrări ale sale se numără Universitatea de Vest din Timișoara, Școala de Muzică din Timișoara și Biserica Romano-Catolică din Orșova, capodoperă a arhitecturii românești.

Moștenirea sa continuă prin Școala de Arhitectură Timișoara, care păstrează și astăzi spiritul vizionar al fondatorului său.

7. [Hans Fackelmann, fondator al Școlii timișorene de arhitectură și un simbol al orașului](#)

Recenta expoziție „Hans Fackelmann”, organizată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură în spațiul ARChA, al Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Politehnica Timișoara,

curatoriată de unul dintre discipolii acestuia, prof. dr. arh. Vlad Gaivoronschi, dar și lansarea filmului documentar „Fackelmann”, realizat de Grațian Găldău, premiat la Gala organizată de Uniunea Arhitecților din România la Teatrul Odeon, în cadrul Bienala Națională de Arhitectură 2025, constituie un bun prilej de a evoca personalitatea unuia dintre arhitecții-simbol ai Timișoarei și unul dintre fondatorii Școlii timișorene de arhitectură.

Hans Fackelmann (1933–1979) este considerat unul dintre arhitecții esențiali ai Timișoarei și o figură de prim-plan a arhitecturii românești postbelice. Personalitatea sa s-a format într-o perioadă de tranziție culturală, între realismul socialist al anilor '50 și reînnoirea modernistă a deceniului următor. Ca profesor contribuie decisiv la întemeierea Școlii de Arhitectură din Timișoara, în cadrul Facultății de Construcții. Împreună cu artistul Ștefan Bertalan și inginerul Victor Gioncu, a creat un nucleu intelectual ce a inspirat generații întregi de studenți. Discret, cald și apropiat, încuraja dialogul și spiritul critic într-o lume de unde aceste valori ale libertății erau pe cale de dispariție.

Vârf de lance al arhitecturii timișorene

Timișoara aparține tradiției orașelor central-europene precum Novi Sad, Szeged, Zagreb, Ljubljana. Caracterul său cosmopolit și intercultural, alături de poziția geografică, au fost principalii factori care au generat un spirit avangardist din multiple puncte de vedere: cercetare științifică și tehnologii noi, arte, mentalități și stiluri de viață.

Acesta a fost contextul care a influențat noua Școală de Arhitectură și tinerii arhitecți care au venit să lucreze cu generațiile de studenți începând din 1970. Hans Fackelmann (1933–1979) face parte dintr-o generație de

arhitecți care și-au început studiile de arhitectură la București, la Institutul „Ion Mincu”, sub influența realismului socialist impus, și au absolvit sub noul curent al stilului internațional promovat de Cezar Lăzărescu. Ca profesor, a fondat, împreună cu alți colegi din generația sa, Școala de Arhitectură din Timișoara, ca departament în cadrul Facultății de Construcții. Privind în urmă, după aproape o jumătate de secol, este clar că Hans Fackelmann a fost o figură-cheie a arhitecturii românești postbelice și un vârf de lance al arhitecturii timișorene. A format un triunghi fundamental împreună cu marele artist Ștefan Bertalan și cu inginerul inspirat, Victor Gioncu, pentru școala de arhitectură aflată la început de drum.

Nu s-a considerat niciodată pe sine un exemplu sau un model obligatoriu de urmat. Cu o personalitate discretă, fără să impună rețete – așa cum s-a întâmplat în alte școli de arhitectură – a devenit, tocmai de aceea, un adevărat exemplu de urmat.

Profesorul

După absolvirea Liceului Moise Nicoară din Arad, Hans Fackelmann a urmat studiile de arhitectură la Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu din București între anii 1953 la 1958. După terminarea studiilor s-a angajat la Institutul de proiectare IPROTIM din Timișoara, activând până în 1970, când s-a transferat la Departamentul de Arhitectură și Sistematizare al Facultății de Construcții din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara.

„Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie” obișnuia să le spună studenților. Cei 90% negustorie însemnau, de fapt, felul său fermecător și cald de a fi și apropierea față de oameni, față de studenți. Niciodată arogant, pentru el proiectul și desenele nu erau la fel de importante ca actul creativ de construire. Pentru el, aceasta era esența, ca om și ca arhitect.

Studenții lucrau cu el și cu echipa lui în primii trei ani de atelier, iar el predă și teoria arhitecturii. Petrecea mult timp cu studenții seara târziu, în discuții nu doar despre arhitectură, ci și despre viață în sine. Sfaturile lui erau mereu raționale, funcționale, tipice pentru un arhitect inspirat de Gropius și Bauhaus, Mies etc., dar în același timp deschis către noile curente, către alte domenii. Polemiza creativ cu Bertalan, care era critic față de o abordare prea rațională, influențat fiind de Itten și Klee, tot din sfera Bauhaus, sau dezbătea cu vechiul său prieten Gioncu despre sinceritate și iluzie în arhitectură.

Arhitectul

Activitatea profesională a lui Hans Fackelmann ca arhitect poate fi împărțită în două perioade distincte: anii '60 și anii '70. În prima perioadă a lucrat împreună cu soția sa, Aurelia, la institutul socialist regional IPROTIM, unde erau adunați toți arhitecții și inginerii activi din regiunea Banat. În acea perioadă, profesia putea fi practică într-un mod relativ liberal doar în cazul proiectelor mici. Proiectele publice mari și complexe erau realizate de IPROTIM, un fel de „corporație” socialistă integrată, care reunea arhitecți, urbanisti, ingineri de structură și instalații, geotehnicieni, tehnicieni topografi, machetiști, tipografi, etc.

În anii '60, arhitectura, la fel ca întreaga cultură românească, trecea printr-un proces de reconstrucție, după mai bine de un deceniu de realism socialist. Tineri precum Hans Fackelmann, Sorin Gavra, Gheorghe Gârleanu, Geta

Mocănel-Voia, Miloș Cristea, Ștefan Iojică, Haralambie Cocheci, Aurel Sârbu, Nicolae Dancu, erau aproape de finalul formării lor la Institutul de Arhitectură „ION MINCU” din București și trăiau schimbarea orchestrată de tânărul asistent Cezar Lăzărescu.

Alegerea lui Hans Fackelmann ca vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din România și participarea sa la Congresul UIA – Uniunea Internațională a Arhitecților – de la Paris din 1965 au marcat începutul celei de-a doua și, din păcate, ultima perioadă a vieții sale.

Moștenirea

Universitatea din Timișoara – prima lucrare de interes public a lui Fackelmann – este concepută ca un complex semi-pavilionar, unde ritmul traveelor asigură „muzicalitatea” ansamblului și transmite, totodată, lecția importanței senzoriale a materialității, precum și pe cea a spațiului intermediar generos – intrarea acoperită și pasajul de sub corpul de clădire destinat bibliotecii, parțial pe „piloți”.

Un alt proiect tipic și important al perioadei anilor '60 pentru Fackelmann este Școala de Muzică din Timișoara. Auditoriul său, cu aproape 300 de locuri, a fost definit drept „o capodoperă” de Yehudi Menuhin după concertul său susținut acolo, pentru acustica excepțională, apreciată ca fiind cea mai bună din Europa. La începutul existenței sale, în 1970, școala găzduia și seri de sâmbătă cu concerte rock, în foaier sau în curtea interioară.

Anii '70 au însemnat pentru Hans Fackelmann și noi provocări profesionale ca arhitect creativ. După aproape cincizeci de ani, Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova (1972–1976) se dovedește a fi una dintre cele mai importante capodopere ale arhitecturii românești din ultimul secol. Este rezultatul unei sinergii creative totale între arhitect și inginerul structurist Victor Gioncu, precum și sculptorul Peter Jecza, găzduind friza inspirată pictată de Gabriel Popa. Ansamblul semi-pavilionar, situat la poalele unui deal, oferă o compoziție sculpturală din beton aparent a navei principale a bisericii, turnul-clopotniță independent și extensia parterului cu accentul capelei private a preotului.

Mihai Opreș, un curajos istoric al arhitecturii și dezvoltării urbane din Timișoara și discipol al lui Fackelmann, consideră că poate ultimul său proiect – pe care nu a apucat să-l vadă finalizat și care a fost dus la capăt de soția sa, Aurelia – Biserica Catolică din Dumbrăvița, este adevărata sa capodoperă. O clădire care definește din nou o curte interioară și integrează, încă o dată, lucrările sculptorului și prietenului său Peter Jecza.

Un proiect extraordinar al arhitectului Hans Fackelmann, rămas neconstruit, este cel al Bisericii Metodiste din Chișoda. Proiectul, finalizat în 1977, a fost realizat în contextul unui concurs de arhitectură pentru noua biserică, dar, din cauza unor probleme financiare, a rămas doar pe hârtie și nu a fost niciodată construit.

8. [Hans Fackelmann, fondator al Școlii timișorene de arhitectură și un simbol al orașului](#)

TIMIȘOARA. Recenta expoziție „Hans Fackelmann”, organizată în cadrul Bienalei Naționale de Arhitectură în spațiul ARChA, al Facultății de Arhitectură și Urbanism din cadrul Universității Politehnica Timișoara, curatoriata de unul dintre discipolii acestuia, prof.dr.arh. Vlad Gaivoronschi, dar și lansarea filmului documentar „Fackelmann”,

realizat de Grațian Gâldău, premiat la Gala organizată de Uniunea Arhitecților din România la Teatrul Odeon, în cadrul Bienala Națională de Arhitectură 2025, constituie un bun prilej de a evoca personalitatea unuia dintre arhitecții-simbol ai Timișoarei și unul dintre fondatorii Școlii timișorene de arhitectură.

Hans Fackelmann (1933–1979) este considerat unul dintre arhitecții esențiali ai Timișoarei și o figură de prim-plan a arhitecturii românești postbelice. Personalitatea sa s-a format într-o perioadă de tranziție culturală, între realismul socialist al anilor '50 și reînnoirea modernistă a deceniului următor. Ca profesor contribuie decisiv la întemeierea Școlii de Arhitectură din Timișoara, în cadrul Facultății de Construcții. Împreună cu artistul Ștefan Bertalan și inginerul Victor Gioncu, a creat un nucleu intelectual ce a inspirat generații întregi de studenți. Discret, cald și apropiat, încuraja dialogul și spiritul critic într-o lume de unde aceste valori ale libertății erau pe cale de dispariție.

Vârf de lance al arhitecturii timișorene

Timișoara aparține tradiției orașelor central-europene precum Novi Sad, Szeged, Zagreb, Ljubljana. Caracterul său cosmopolit și intercultural, alături de poziția geografică, au fost principalii factori care au generat un spirit avangardist din multiple puncte de vedere: cercetare științifică și tehnologii noi, arte, mentalități și stiluri de viață.

Acesta a fost contextul care a influențat noua Școală de Arhitectură și tinerii arhitecți care au venit să lucreze cu generațiile de studenți începând din 1970. Hans Fackelmann (1933–1979) face parte dintr-o generație de arhitecți care și-au început studiile de arhitectură la București, la Institutul „Ion Mincu”, sub influența realismului socialist impus, și au absolvit sub noul curent al stilului internațional promovat de Cezar Lăzărescu.

Ca profesor, a fondat, împreună cu alți colegi din generația sa, Școala de Arhitectură din Timișoara, ca departament în cadrul Facultății de Construcții. Privind în urmă, după aproape o jumătate de secol, este clar că Hans Fackelmann a fost o figură-cheie a arhitecturii românești postbelice și un vârf de lance al arhitecturii timișorene. A format un triumf fundamental împreună cu marele artist Ștefan Bertalan și cu inginerul inspirat, Victor Gioncu, pentru școala de arhitectură aflată la început de drum.

Nu s-a considerat niciodată pe sine un exemplu sau un model obligatoriu de urmat. Cu o personalitate discretă, fără să impună rețete – așa cum s-a întâmplat în alte școli de arhitectură – a devenit, tocmai de aceea, un adevărat exemplu de urmat.

Profesorul

După absolvirea Liceului Moise Nicoară din Arad, Hans Fackelmann a urmat studiile de arhitectură la Universitatea de Arhitectură și Urbanism Ion Mincu din București între anii 1953 la 1958. După terminarea studiilor s-a angajat la Institutul de proiectare IPROTIM din Timișoara, activând până în 1970, când s-a transferat la Departamentul de Arhitectură și Sistemizare al Facultății de Construcții din cadrul Institutului Politehnic „Traian Vuia” din Timișoara.

„Arhitectura este 10% talent, restul e negustorie” obișnuia să le spună studenților. Cei 90% negustorie însemnau, de fapt, felul său fermecător și cald de a fi și apropierea față de oameni, față de studenți. Niciodată arogant, pentru el proiectul și desenele nu erau la fel de importante ca actul creativ de construire. Pentru el, aceasta era esența, ca om și ca arhitect.

Studenții lucrau cu el și cu echipa lui în primii trei ani de atelier, iar el predă și teoria arhitecturii. Petrecea mult timp cu studenții seara târziu, în discuții nu doar despre arhitectură, ci și despre viață în sine. Sfaturile lui erau mereu raționale, funcționale, tipice pentru un arhitect inspirat de Gropius și Bauhaus, Mies etc., dar în același timp deschis către noile curente, către alte domenii. Polemiza creativ cu Bertalan, care era critic față de o abordare prea rațională, influențat fiind de Itten și Klee, tot din sfera Bauhaus, sau dezbătea cu vechiul său prieten Gioncu despre sinceritate și iluzie în arhitectură.

Arhitectul

Activitatea profesională a lui Hans Fackelmann ca arhitect poate fi împărțită în două perioade distincte: anii '60 și anii '70. În prima perioadă a lucrat împreună cu soția sa, Aurelia, la institutul socialist regional IPROTIM, unde erau adunați toți arhitecții și inginerii activi din regiunea Banat. În acea perioadă, profesia putea fi practică într-un mod relativ liberal doar în cazul proiectelor mici. Proiectele publice mari și complexe erau realizate de IPROTIM, un fel de „corporație” socialistă integrată, care reunea arhitecți, urbanisti, ingineri de structură și instalații, geotehnicieni, tehnicieni topografi, machetiști, tipografi, etc.

În anii '60, arhitectura, la fel ca întreaga cultură românească, trecea printr-un proces de reconstrucție, după mai bine de un deceniu de realism socialist. Tineri precum Hans Fackelmann, Sorin Gavra, Gheorghe Gârleanu, Geta Mocănel-Voia, Miloș Cristea, Ștefan Iojiță, Haralambie Cocheci, Aurel Sârbu, Nicolae Dancu, erau aproape de finalul formării lor la Institutul de Arhitectură „ION MINCU” din București și trăiau schimbarea orchestrată de tânărul asistent Cezar Lăzărescu.

Alegerea lui Hans Fackelmann ca vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din România și participarea sa la Congresul UIA – Uniunea Internațională a Arhitecților – de la Paris din 1965 au marcat începutul celei de-a doua și, din păcate, ultima perioadă a vieții sale.

Moștenirea

Universitatea din Timișoara – prima lucrare de interes public a lui Fackelmann – este concepută ca un complex semi-pavilionar, unde ritmul traveelor asigură „muzicalitatea” ansamblului și transmite, totodată, lecția importanței senzoriale a materialității, precum și pe cea a spațiului intermediar generos – intrarea acoperită și pasajul de sub corpul de clădire destinat bibliotecii, parțial pe „piloți”.

Un alt proiect tipic și important al perioadei anilor '60 pentru Fackelmann este Școala de Muzică din Timișoara. Auditoriul său, cu aproape 300 de locuri, a fost definit drept „o capodoperă” de Yehudi Menuhin după concertul său susținut acolo, pentru acustica excepțională, apreciată ca fiind cea mai bună din Europa. La începutul existenței sale, în 1970, școala găzduia și seri de sâmbătă cu concerte rock, în foaier sau în curtea interioară.

Anii '70 au însemnat pentru Hans Fackelmann și noi provocări profesionale ca arhitect creativ. După aproape cincizeci de ani, Biserica Romano-Catolică „Neprihănită Zămislire” din Orșova (1972–1976) se dovedește a fi una dintre cele mai importante capodopere ale arhitecturii românești din ultimul secol. Este rezultatul unei sinergii creative totale între arhitect și inginerul structurist Victor Gioncu, precum și sculptorul Peter Jecza, găzduind friza inspirată pictată de Gabriel Popa. Ansamblul semi-pavilionar, situat la poalele unui deal, oferă o compoziție sculpturală din beton aparent a navei principale a bisericii, turnul-clopotniță independent și extensia parterului cu accentul capelei private a preotului.

Mihai Oprea, un curajos istoric al arhitecturii și dezvoltării urbane din Timișoara și discipol al lui Fackelmann, consideră că poate ultimul său proiect – pe care nu a apucat să-l vadă finalizat și care a fost dus la capăt de soția sa, Aurelia – Biserica Catolică din Dumbrăvița, este adevărata sa capodoperă. O clădire care definește din nou o curte interioară și integrează, încă o dată, lucrările sculptorului și prietenului său Peter Jecza.

Un proiect extraordinar al arhitectului Hans Fackelmann, rămas neconstruit, este cel al Bisericii Metodiste din Chișoda. Proiectul, finalizat în 1977, a fost realizat în contextul unui concurs de arhitectură pentru noua biserică, dar, din cauza unor probleme financiare, a rămas doar pe hârtie și nu a fost niciodată construit.

Hans Fackelmann se află pe o listă restrânsă și selectă de arhitecți care s-au opus politicii lui Ceaușescu privind demolările de biserici după cutremurul din 1977. Datorită faptului că a realizat un proiect pentru Centrul Bucureștiului și pentru că era un arhitect respectat, el a avut curajul de a-i adresa direct o întrebare lui Nicolae Ceaușescu: „de ce ați permis demolarea Bisericii Enei?”. Părerea exprimată atunci de el a fost că „în vremuri ca acestea trebuie să vorbești ca ei, dar să faci ca tine”. Însă, în fața dictatorului, după demolarea primelor biserici ortodoxe din București, Hans Fackelmann nu a mai putut respecta acel principiu. Unii consideră că această intervenție a fost condamnarea sa la moarte – nu a fost tratat corespunzător pentru boala de ficat de care suferea și nu i s-a permis să călătorească într-o țară occidentală pentru tratament adecvat.

A fost o nedreptate faptul că proiectele destinate educației, coordonate de arhitectul Hans Fackelmann, au fost parțial omise din istoriile arhitecturii românești postbelice. Cu un Premiu Național, Universitatea de Vest din Timișoara rămâne prima sa capodoperă și se află pe lista Creatorilor Remarcabili de Patrimoniu Construit din România, alături de Biserica Catolică din Orșova, considerată de el cea mai importantă și cea mai iubită lucrare a sa.

În urma lui a rămas o Școală de Arhitectură curajoasă la Timișoara, care și-a expus proiectele în anul următor morții sale la Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București, într-o expoziție cu ecouri largi. La peste cincizeci de ani de la înființare, spiritul Școlii de Arhitectură din Timișoara păstrează încă o flacără vie, ceva din acest arhitect mereu tânăr care s-a stins din viață prematur, la mai puțin de 46 de ani.

Universitatea Politehnică Timișoara (www.upt.ro), cea mai veche instituție de învățământ superior din vestul țării, a fost înființată prin Decretul Regal semnat de Regele Ferdinand la 11 noiembrie 1920. Universitate de

cercetare avansată și educație, UPT este astăzi una dintre școlile românești cu tradiție, recunoscută în plan național și internațional, atât prin activitatea generațiilor de cadre didactice și cea a unor academicieni prestigioși, cât și prin cei peste 140.000 de absolvenți care au dus renumele acesteia peste tot în lume. Având și o bază materială de invidiat, cele 10 facultăți ale universității asigură programe de studii pentru aproximativ 13.500 studenți.